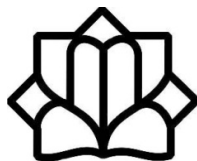

دل به درگاه خدایم ازلمر باید کرد
خاتم تار دل از بوی به دنیا باید کرد
چون علی مظهر الاولیاء علم اعلاست
ایستدلم سخن از نامم علی باید کرد

دانشگاه کاشان
دانشکده علوم انسانی
گروه معارف اسلامی

پایان نامه:

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته معارف نهج البلاغه

عنوان:

«بررسی مفاهیم عاطفی در حوزهٔ بلاغت در سخنان امام علی (ع)»

استاد راهنما:

دکتر عبدالله موحدی محب

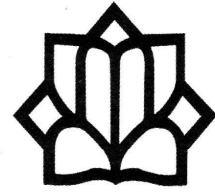
استاد مشاور:

دکتر محمد اخوان

بوسیله:

زینب رحیمی

تیرماه 1390

دانشگاه کاشان
دانشکده علوم انسانی

بسمه تعالی

تاریخ:
شماره:
پست:

مدیریت تحصیلات تکمیلی دانشگاه
صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

نام و نام خانوادگی دانشجو: زینب رحیمی شماره دانشجویی: ۸۷۲۳۸۱۰۲۰۱

رشته: نهج البلاغه دانشکده علوم انسانی

عنوان پایان نامه: بررسی مفاهیم عاطفی در حوزه ی بلاغت در سخنان امام علی(ع)

تعداد واحد پایان نامه: ۴ تاریخ دفاع: ۱۳۹۰/۴/۲۲

این پایان نامه به مدیریت تحصیلات تکمیلی به منظور بخشی از فعالیتهای تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد ارائه می گردد. دفاع از پایان نامه در تاریخ ۹۰/۴/۲۲ مورد تأیید و ارزیابی اعضای هیأت داوران قرار گرفت و با نمره ۱۹.۵ به عدد ۱۹۵ و با درجه عالی به تصویب رسید.

اعضای هیأت داوران:

عنوان	نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	امضاء
۱. استاد راهنما	دکتر عبدالله موحدی محب	استادیار	
۲. استاد مشاور	دکتر محمد اخوان	استادیار	
۳. متخصص و صاحب نظر دانشگاه	دکتر عباسعلی فراهتی	استادیار	
۴. متخصص و صاحب نظر دانشگاه	دکتر حسین ایمانیان	استادیار	
۵. نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر عبدالله ایرانخواه	استادیار	

مدیریت تحصیلات تکمیلی دانشگاه

آدرس: کاشان - بلوار قطب راوندی

کد پستی: ۵۱۱۶۷ - ۸۷۳۱۷

تلفن: ۵۹۱۲۷۲۷ - ۵۹۱۲۷۷۷

http://www.kashanu.ac.ir

تقديم به

عاشقان مولای مظلومان، امیر المؤمنین امام علی - علیه السلام -

تقدیر و تشکر

پس از سپاس خداوند متعال باید از استاد فرزانه جناب آقای دکتر عبدالله موحدی محب که صمیمانه مسئولیت راهنمایی این رساله را به عهده گرفتند، قدم به قدم همراه و همگام اینجانب بوده و چون پدری دلسوز و مهربان از هیچ محبتی در زمینه ی راهنمایی های علمی و در اختیار قرار دادن برخی منابع فروگذاری نکردند و همچنین از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر محمد اخوان که با حسن نظر مسئولیت مشاوره ی رساله را به عهده گرفتند و الطاف بی دریغ خود را بر من ارزانی داشتند، تشکر و سپاسگذاری نمایم.

نیز از همسر عزیز و مهربانم که در به سرانجام رسیدن این رساله همواره حامی و مشوق من بودند و صبورانه مرا در این راه همراهی نمودند و برادر عزیزم که در طول تحصیل مرا مساعدت و یاری نمودند، تقدیر و تشکر میکنم.

همچنین از دوست خوبم، سرکار خانم سکینه محمدی و همه ی عزیزانی که به نحوی اینجانب را در تدوین رساله یاری کردند، سپاسگزارم و توفیق روز افزونشان از خداوند یکتا خواهانم.

چکیده

علاوه بر شاخه های مهم و شناخته شده ی علوم بلاغی؛ همچون علم «بیان» و «بديع»، استفاده از عنصر عاطفه نیز در بلاغت و لطافت بخشی سخن یا متن ادبی تأثیر بسزایی دارد. خطیب موفق، علاوه بر اطلاعات قوی، باید دارای آگاهی وسیعی نسبت به خصوصیات روانی مخاطبین باشد تا بتواند بر آنها اثرگذار باشد.

نگارنده ی پژوهش حاضر با عنوان «بررسی مفاهیم عاطفی در حوزه ی بلاغت در سخنان امام علی-علیه السلام-» با توجه به اهمیت بحث، ضمن اشاره به شواهدی از خطبه ها، نامه ها و حکمت های نهج البلاغه، در پی اثبات این فرضیه است که در سخنان امیرالمؤمنین -علیه السلام-، گونه گونی عاطفه به عنوان عنصر مهمی در بلاغت و لطافت بخشی کلام حضرت مورد توجه ویژه قرار گرفته است.

پژوهش حاضر به عنوان نگاهی نو به موضوع بلاغت می تواند در ارائه ی شیوه های تازه به منظور ابراز مکنونات خاطر گویندگان، نویسندگان و سراینندگان بسیار قابل توجه باشد.

در پژوهش حاضر، نگارنده با رجوع به منابع مختلف بلاغی و روانشناسی، ترجمه ها و شروح نهج البلاغه و مطالعه ی تاریخ زندگانی حضرت امیر-علیه السلام- در دوره های مختلف، می کوشد ابتدا تعریفی از عاطفه در لغت، روانشناسی، ادب و بلاغت ارائه و آنگاه اقسام عاطفه و سنجه های آن را بررسی کرده و در پایان با بررسی های موردی، به تحلیل موضوع مورد نظر پرداخته شده تا راز لطافت بلاغت علوی را بیش از پیش روشن سازد.

کلمات کلیدی: امام علی (ع)، نهج البلاغه، بلاغت، عاطفه، مخاطب.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
1.....	مباحث مقدماتی.....
2.....	الف. تبیین موضوع.....
5.....	ب. نقد منابع.....
8.....	ج. ضرورت.....
8.....	د. اهداف پژوهش.....
9.....	ه. کاربران.....
9.....	و. سؤال های ویژه.....
10.....	ز. فرضیه ها.....
	فصل اول
11.....	مفهوم شناسی.....
12.....	1-1. عاطفه در لغت و ادب.....
13.....	1-2. عاطفه در روان شناسی.....
16.....	1-2-1. ادراک.....
18.....	1-2-2. انفعال.....
21.....	1-2-3. احساس.....
22.....	1-2-4. رابطه عقل و احساس.....

27..... 1-3. عاطفه در حوزه ی ادب و بلاغت

فصل دوم

30..... اقسام عاطفه و سنجه های آن

31..... 2-1. اقسام عاطفه

31..... 2-1-1. عواطف رقیق و شدید

32..... 2-1-2. عواطف فردی و جمعی یا گروهی

33..... 2-1-3. عاطفه شخصی و عاطفه اجتماعی

34..... 2-1-4. عواطف معنوی یا روحانی و عواطف مادی و یا حسی

36..... 2-2. سنجه های عاطفه

37..... 2-2-1. درستی و راستی

38..... 2-2-2. نیروی تأثیر و حرکتزایی

39..... 2-2-3. استمرار و ثبات

40..... 2-2-4. گونه گونی و گستردگی عاطفه

40..... 2-2-5. اوج

فصل سوم

45..... امیرالمؤمنین - علیه السلام - و زبان عاطفه

45..... بررسی های موردی

46..... 3-1. شخصیتی والا و عاطفی

46..... 3-1-1. تنفر از تظاهر به بزرگی و ریاست

- 46.....1-1-1-3.خدایا من خود را بیشتر می شناسم!
- 47.....2-1-1-3.آیا چنین قانع باشم؟
- 47.....3-1-1-3.چاپلوسی؟ هرگز!
- 49.....4-1-1-3.خدایا پناه به تو!
- 50.....5-1-1-3.تنها بنده خدا
- 51.....2-1-3. **اوج شخصیت عزت و دلیری**
- 51.....1-2-1-3.هیچگاه نترسیدم!
- 52.....2-2-1-3.من چون گفتار نیستم!
- 54.....3-2-1-3.زمین را از آنها پاک میکنم!
- 55.....4-2-1-3.پیرسید!
- 56.....5-2-1-3.وای از بازی روزگار!!
- 58.....6-2-1-3.وه که چه مضحک!!
- 60.....7-2-1-3.من و ترس؟!
- 61.....2-3. **اندوه جانکاه از دوری و جدایی از یاران وفادار**
- 62.....1-2-3.خدایا خسته ام کردند!!
- 64.....2-2-3.یاوری ندیدم!!
- 65.....3-2-3.آه برادرانم کجایند؟!
- 67.....4-2-3.بی وفایان بی اصل! منتظر چه هستید؟؟
- 68.....3-3. **قدرشناسی از مخلصان**
- 69.....1-3-3.شما باید از اصل خوش گویان!
- 69.....2-3-3.به مردم کوفه پس از پیروزی بر شورشیان بصره
- 70.....3-3-3.به عمر بن ابی سلمه ی مخزومی
- 71.....4-3-3.خَبَاب یار دیرین
- 72.....5-3-3.و اینک انصار!
- 73.....6-3-3.گزارشی غم آلود از اندوهی ژرف!
- 74.....4-3-3. **تقوا**

- 75.....1-4-3 یارانی که می گذرند!
- 76.....2-4-3 راهی روشن و ...
- 79.....3-4-3 بیدار نعمتها!
- 81.....4-4-3 آماده باشیم!!
- 83..... 3- 5- **خشم بر ترسوها و سرزنش خیانت کنندگان**
- 83.....1-5-3 به کارگزاری که به بیراهه رفت ..
- 85.....2-5-3 تیزترین تهدیدها برای کارگزاری سرکش ..
- 86.....3-5-3 با شورشیان بصره!
- 88.....4-5-3 با مردم کوفه!
- 89.....5-5-3 ای جثه های بی جان!
- 91.....6-5-3 باز هم خطاب به معاویه!
- 93..... 3- 6- **اندوه شدید بر تباهی فرصتها**
- 93.....1-6-3 تیره روزی نصیبتان باد!
- 96.....2-6-3 ای علیلان ذلیل!
- 97.....3-6-3 تجلی سنت خدا ..
- 99.....4-6-3 سررشته از کف رها شد!
- 100..... 3- 7- **افتخار**
- 100.....1-7-3 فخر به خاندان خود ..
- 102.....2-7-3 فخر به ظلم ستیزی خود ..
- 103.....3-7-3 فخر به شجاعت خود ..
- 105.....8-3 **زهد**
- 106.....1-8-3 جامه ی وصله دار ..
- 107.....2-8-3 ارزش دنیا ..
- 108.....3-8-3 دنیا! از من دور شو!!

- 111.....4-8-3. هیئات! دیگری را فریب ده!!
- 112.....5-8-3. علی و دنیا؟؟!
- 113.....6-8-3. دنیا و اعتماد؟ هرگز!!
- 115.....9-3. **ناامیدی حضرت (ع) از بعضی یاران**
- 115.....1-9-3. درد شما چیست؟
- 116.....2-9-3. شوق شهادت!!
- 117.....3-9-3. آیا گواهی به کفر؟!!
- 118.....10-3. **صلح طلبی**
- 119.....1-10-3. اما هم اکنون!!
- 120.....2-10-3. من و ترس از مرگ؟؟!
- 121.....3-10-3. گفتید: چرا فرصت؟؟
- 122.....4-10-3. صلح تا حد امکان
- 123.....11-3. **ایجاد روحیه و انگیزه در فرماندهان و سربازان**
- 124.....1-11-3. خشیت و آرامش
- 126.....2-11-3. ای مردم عراق
- 127.....3-11-3. غیرتیاں کجايند؟!!
- 127.....4-11-3. گذشته شور و افتخار
- 129.....5-11-3. ننگ جاودان
- 131.....نتیجه
- 131.....پیشنهاد موضوعات تازه
- 132.....فهرست مراجع

« مباحث مقدماتی »

الف. تبیین موضوع

بی گمان پس از قرآن مجید، نهج البلاغه ارزشمندترین و زیباترین اثر مکتوب در جهان اسلام از نگاه شیعی است. این اثر ارجمند که با قلم و گزینش سید رضی (ره) در سده ی چهارم هجری سامان یافته، ناب ترین و ادیبانه ترین سخنان امیرالمؤمنین علی - علیه السلام - را در قالب زیباترین عبارات و والاترین مضامین در خود جای داده است.

از نکته های شگرف سخنان گران بهای حضرت امیر - علیه السلام - بیان جذاب، ساختار فصیح و زبان بلیغ مولا - علیه السلام - می باشد، که افزون بر شیوایی و بلاغت، در آن به عنصر عاطفه توجه ویژه ای شده ؛ به گونه ای که می توان گفت در خطبه ها و نامه های حضرت - علیه السلام - همه جا، مقولات عاطفی نقش نخست را ایفا می کنند.

در مجموعه ی سخنان بی نظیر حضرت زیبایی و تنوع عاطفه خواننده ی آشنا را چنان مجذوب خود می سازد که بی تردید هیچ سخنی از هیچ گوینده ای چنین توانی را ندارد. این همان ویژگی والایی است که آن را فراتر از سخن آفریدگان و زیر شعاع کلام آفریدگار نشانده است.

در این پژوهش با روش کتابخانه ای از رهگذر گردآوری اطلاعات و تحلیل داده ها، نمونه های مفاهیم عاطفی از سخنان امیرالمؤمنین علی - علیه السلام - استخراج شده تا نشان داده شود حضرت امیر - علیه السلام - به حقیقت و گونه های عاطفه توجه ویژه ای داشته و با آن که گونه گونی عاطفه در بیانات و نوشته های امام - علیه السلام - موج می زند؛ تعادل و انسجام بر پایه ی خرد و منطق، روح و ساختار اصلی سخن امام - علیه السلام - را تشکیل می دهد.

این حقیقت بسیار مهمی است که انسان در زندگی فردی و اجتماعی دارای حالات عاطفی مختلف و متنوعی از قبیل؛ مهربانی و عطوفت، خشم و غضب، شادی و اندوه، ترس و شجاعت و... می باشد و عواطف و حالات روحی ما با تجلیات گوناگون خود به گفتار سرایت کرده و در آن بروز می یابد.

ظهور و تأثیر قدرت عاطفه در سخن، افزون بر میزان آشنایی گوینده با آن، بستگی به اسلوب و میزان بلاغت وی دارد. هر گاه گوینده درک بیشتری از گونه های عاطفه داشته باشد، قوت و تنوع عاطفه و تأثیر سخنانش بر مخاطب بیشتر خواهد بود. بی گمان امیرالمؤمنین -علیه السلام- بلیغ ترین خطیب در زبان عربی است، فصاحت و بلاغت ایشان زبانزد خاص و عام بوده و به وقت خطابه و سخن رانی با مدیریت عاطفه در دل های مخاطبین نفوذ کرده و روح های آماده را برای درک فحوای سخن تحریک می کردند، خود آن بزرگوار هم در جایی فرموده اند: «إِنَّا لَأَمْرَاءُ الْكَلَامِ، وَفِينَا تَنْشَبُتُ عُرُوقُهُ، وَعَلَيْنَا تَهْدَلْتُ عُصُونُهُ»^۱ «ما خود فرمانروایان

سخنیم که رشته های آن به دست ما و شاخه هایش بر ما سایه افکنده است». استاد شهید مطهری در باب بلاغت حضرت -علیه السلام- گفته است: «کلمات امیرالمؤمنین -علیه السلام- از قدیم ترین ایام با دو امتیاز همراه بوده است و با این دو امتیاز شناخته می شده است: یکی فصاحت و بلاغت، و دیگر چند جانبه بودن و به اصطلاح امروز چند بعدی بودن. هر یک از این دو امتیاز به تنهایی کافی است که به کلمات علی - علیه السلام- ارزش فراوان بدهد ولی توأم شدن این دو با یکدیگر، بدان معناست که سخن در مسیرها و میدانهای مختلف و احیاناً متضاد رفته و در عین حال کمال فصاحت و بلاغت خود را در همه آنها حفظ کرده باشد. آنان

۱- سید رضی، «نهج البلاغه»، شارح: صبحی صالح، مؤسسه دار الهجرة، قم، بی تا، خطبه ۲۳۳

که پای منبر او می نشستند، سخت تحت تأثیر قرار می گرفتند. مواعظ وی دلها را می لرزاند و اشکها را جاری می ساخت. هنوز هم کدام دل است که خطبه‌های موعظه‌ای علی - علیه‌السلام - را بخواند و یا گوش کند و به لرزه درنیاید. سید رضی پس از نقل خطبه معروف «الغراء»^۱ می گوید: وقتی که علی - علیه‌السلام - این خطابه را القا کرد بدن‌ها لرزید، اشکها جاری شد، دلها به تپش افتاد! همام بن شریح از یاران وی است. دلی از عشق خدا سرشار و روحی از آتش معنی شعله‌ور داشت. با اصرار از علی - علیه‌السلام - می خواهد سیمای کاملی از پارسایان ترسیم کند. علی از طرفی نمی خواهد جواب یأس بدهد و از طرفی می ترسد همام تاب شنیدن نداشته باشد، لذا با چند جمله مختصر سخن را کوتاه می کند. اما همام راضی نمی شود بلکه آتش شوقش تیزتر می گردد؛ بیشتر اصرار می کند و او را سوگند می دهد. علی شروع به سخن کرد. در حدود 105 صفت در این ترسیم گنج‌ناید و هنوز ادامه داشت. اما هرچه سخن علی ادامه می یافت و اوج می گرفت، ضربان قلب همام بیشتر می شد و روح متلاطمش متلاطم‌تر می گشت و مانند مرغ محبوسی می خواست قفس تن را بشکند. ناگهان فریاد هولناکی جمع شنوندگان را متوجه خود کرد. فریادکننده کسی جز همام نبود. وقتی که بر بالینش رسیدند قالب تهی کرده و جان به جان آفرین تسلیم کرده بود.

علی فرمود: «من از همین می ترسیدم. عجب! مواعظ بلیغ با دل‌های مستعد چنین می کند؟!».

این بود عکس العمل معاصران علی در برابر سخنانش.

۱- همان، خطبه ۸۲

نیز سید رضی جمله معروفی در ستایش و توصیف سخنان مولی علیه السلام دارد. می‌گوید:
«امیرالمؤمنین آبشخور فصاحت و ریشه و زادگاه بلاغت است. اسرار مستور بلاغت از وجود
او ظاهر گشت و قوانین آن از او اقتباس شد. هر گوینده سخنور از او دنباله روی کرد و هر
واعظ سخندانی از سخن او مدد گرفت. درعین حال به او نرسیدند و از او عقب ماندند، بدان
جهت که بر کلام او نشانه‌ای از دانش خدایی و بویی از سخن نبوی موجود است»^۱.

وقتی به خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌های نهج البلاغه نگاه می‌کنیم، می‌بینیم که روش کلامی
امام علی -علیه‌السلام- روش ویژه‌ای بوده است؛ چرا که عاطفه‌ی جوشان حضرت -
علیه‌السلام- در سراسر این اثر تابناک موج می‌زند، عاطفه‌ای که تحت سیطره‌ی عقل کنترل
می‌شود و در قالب جملات رسا و شیوا بر مخاطب تأثیر می‌گذارد.

پژوهش حاضر در صدد بازخوانی و بررسی عنصر عاطفه در حوزه‌ی بلاغت در سخنان
امیرالمؤمنین -علیه‌السلام- و بررسی راز لطافت در سخنان مولا -علیه‌السلام- است البته شأن
امامت و هدایت آن بزرگوار در این زمینه تعیین کننده است، چرا که بلاغت حضرت -
علیه‌السلام- در خدمت رهبری و هدایت امت بوده است.

ب. نقد منابع

چون قرآن کریم به زبان عربی نازل شده و عمده‌ترین وجه اعجاز و نخستین زمینه‌ی تحدّ
ی‌های آن در ساحت‌های زبانی و بلاغت است، که در این کتاب مقدس موج می‌زند؛
مسلمانان غیر عرب هم که زبان عربی را از راه تحصیل فرا می‌گرفتند مشتاق بودند که از راز

۱- مطهری، مرتضی، «مجموعه آثار»، صدر، ج ۱۶، تهران ۱۳۷۰، ص ۳۶۰.

بلاغت آن آگاه گردند و در این فن چنان مهارتی را پیدا کردند که بتوانند به دیگران هم بیاموزند و از این راه، حقایق والای دین را تبلیغ کنند؛ بدین روی بر آن شدند که برای فن بلاغت از رهگذر استقراء، اصول و قواعدی را کشف و استخراج کرده و بدین وسیله راه تحصیل آن را هموار سازند.

بنا به گفته ی سیوطی، نخستین کسی که به منظور اثبات اعجاز قرآن قواعدی در دانش بلاغت گرد آوری کرد، شیخ عبد القادر جرجانی متوفی 471 ق بوده . ابو یعقوب سگّاکلی متوفی 636 ق نیز کتابی به نام «مفتاح العلوم» در دوازده علم تصنیف کرد؛ جزء سوم آن در دانش بلاغت بود و خطیب قزوینی متوفی 729 ق این بخش از مفتاح را خلاصه کرده و نامش را «تلخیص المفتاح» نهاد و علامه سعد الدین تفتازانی متوفی 791 ق، دو شرح بر آن نوشت که یکی «مختصر» و دیگری را «مطول» نام نهاد و کتاب های دیگری که تا این زمان تألیف شده است.¹

با وجود این مایه اهتمام، آنچه تحت عنوان علوم ادبی گردآورده اند همه در حواشی کار دور می زند و به متن آن کمتر توجه شده است و به ندرت بدان صورت کاربردی داده اند، حتی بلاغت را با شرایط آن تعریف کرده اند و گفته اند «البلاغه فی الکلام مطابقته لمقتضی الحال مع فصاحتها» و به ماهیت آن اصلاً نزدیک نشده اند و در میان آنان این سخن معروف و شایع بوده است که «البلاغه کالملاحه شیء یعرف ولا یوصف» و چندان ایرادی هم نمی توان به آنان گرفت، چه آنکه در این گونه مباحث باید با توجه به «روان شناسی» و «بداعت» و منظور داشتن اصول و مقررات آنها به توجیه و تفسیر پرداخت و در دوره های آنان این

۱- برای تفصیل بیشتر ر. ک: موحدی محب، عبدالله، «تأثیر قرآن در پیدایش علوم ادبی»، جمال، قم، ۱۳۸۹، ص ۱۰۷ به بعد.

گونه علوم یا وجود نداشته و یا اگر چیزی هم موجود بوده، سرو سامان امروزی را نداشته است، تا بتوانند به مدد آن گامی در راه گشایی مباحث زبان بردارند.^۱

عواطف، هیجان و تخیل از عناصر اصلی ادبیات بوده؛ اما هنگامی که به منابع موجود نگاه می‌کنیم، می‌بینیم اگر چه پیشینیان به این عنصر آگاه بوده و به مفهوم عاطفه توجه داشته‌اند، ولی نامی از آن نبرده‌اند؛ اما در سده‌ی اخیر حقیقت یاد شده با عنوان خاص خود «عاطفه» وارد حوزه‌ی مطالعات زیبا شناختی در عرصه‌ی زبان شده است و در آثار بلاغی دهه‌های اخیر می‌توان مباحثی در این زمینه مشاهده کرد؛ در محدوده‌ی بیانات امیرالمؤمنین علی - علیه‌السلام - تنها از جانب د.احمد محمد الحوفی استاد دانشگاه‌های مصر در «بلاغه‌الامام علی (ع)» صفحاتی چند دیده می‌شود. ایده و موضوع پژوهش حاضر نیز با الهام از بیان کوتاه این نویسنده‌ی معاصر است.

ناگفته نماند که پیرامون ابعاد بلاغی در سخنان امیرالمؤمنین - علیه‌السلام - آثار پر شماری از سوی پژوهشگران به رشته‌ی نوشته در آمده و در دسترس پژوهندگان قرار گرفته است مانند:

- آدب الامام علی - علیه‌السلام - و نهج البلاغه، بستانه، حسین^۲

- فصاحت و بلاغت امام علی - علیه‌السلام - در نهج البلاغه، اکبری، مصیب^۳

- دور التشبيه الدلالي في نهج البلاغه، زيتون، علی مهدوی^۴

۱- برگرفته از «سخن شناسی» به قلم یکانی، چ اول، بی نا، تهران، ۱۳۴۶، ص ۷۵.
۲- عناوین آن عبارت است از: ۱- دلایل موفقیت علی (ع) به عنوان يك اديب موفق ۲- ارزش ادب امام (ع) ۳- شناخت ادب امام (ع) با نظر به نهج البلاغه و...
۳- این کتاب مشتمل بر دوازده قسمت است از جمله: ۱- تعریف و اژه‌ی فصاحت و بلاغت ۲- چند بعدی بودن کلام امام (ع) ۳- تأثیر و نفوذ معنوی ۴- ارزش و جاذبه ۵- اعجاز و...
۴. ر.ک مجله المنهاج، شماره ۲، تابستان ۱۳۷۵، ص ۲۰۵-۲۴۱

- جلوه های بلاغت در نهج البلاغه، خاقانی، محمد^۱ و.....

که در هیچ یک از آنها مفاهیم عاطفی در حوزه ی بلاغت امیرالمؤمنین علی - علیه السلام - بررسی نشده است.

ج. ضرورت

بی گمان با پیگیری موضوع این پژوهش بابی تازه در مباحث بلاغی گشوده شده، دانش بلاغت گامی را به پیش برمی دارد، دری نو پیشرویی اهل ادب می گشاید و لطافت بلاغت علوی را بیش از پیش روشن می سازد. با این بیان می توان به ضرورت و پیگیری موضوع پژوهش حاضر پی برد.

د. اهداف پژوهش

1. بازخوانی بعدی کم شناخته از بلاغت امام علی - علیه السلام - به منظور ارائه و درج آن در متنهای ادبی و بلاغی

2. گسترش مرز دانش بلاغت در پیوند با مباحث مرتبط با دانش روان شناسی

3. گرفتن الگو در بیان عواطف در وضعیت های گوناگون از بیانات امیرالمؤمنین (ع).

4. گامی در راه ساختار و نظمی جدید با هدف بازنگری در نظام بلاغی کلاسیک.

۱- این کتاب مشتمل بر يك مقدمه و دو بخش است. در مقدمه پس از ارایه ی شمه ای مختصر از بلاغت عربی از آغاز تا زمان امام علی (ع)، به نقل اقوال برخی ادیبان در باب شخصیت ادبی امام (ع) پرداخته پس از مقایسه ی مختصر سبک و سیاق خطبه ها نامه ها و حکمت های نهج البلاغه به ارایه ی گزارش در مورد شارحان مهم نهج البلاغه و میزان توجه آنها به مسایل بلاغی پرداخته. بخش اول در علم بیان و بخش دوم شامل علم بدیع می باشد.